UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

4 päivänä lokakuuta 2012 *

Sosiaaliturva — Sovellettavan lainsäädännön määrittäminen — Asetus (ETY) N:o 1408/71 — 14 artiklan 2 kohdan b alakohta — Kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö — Peräkkäiset työsopimukset — Työntekijän vakinaisen oleskelupaikan jäsenvaltioon sijoittautunut työnantaja — Yksinomaan muissa jäsenvaltioissa suoritettu palkkatyö

Asiassa C-115/11,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczén Społecznych w Warszawie (Puola) on esittänyt 15.12.2010 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 2.3.2011, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Format Urządzenia i Montaże Przemysłowe sp. z o.o.

vastaan

Zakład Ubezpieczeń Społecznych,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. N. Cunha Rodrigues sekä tuomarit A. Rosas, A. Ó Caoimh (esittelevä tuomari), A. Arabadjiev ja C. G. Fernlund,

julkisasiamies: J. Mazák,

kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa menettelyssä ja 29.2.2012 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Format Urządzenia i Montaże Przemysłowe sp. z o.o., edustajanaan adwokat W. Barański,

— Zakład Ubezpieczeń Społecznych, edustajinaan radca prawny J. Czarnowski ja radca prawny M. Drewnowski,

— W. Kita, edustajanaan adwokat W. Barański,

— Puolan hallitus, asiamiehinään M. Szpunar, A. Siwek-Ślusarek ja J. Fałdyga,

— Belgian hallitus, asiamiehinään M. Jacobs ja L. Van den Broeck,

* Oikeudenkäyntikieli: puola.

— Saksan hallitus, asiamiehinään T. Henze, J. Möller ja A. Wiedmann,

— Euroopan komissio, asiamiehinään V. Kreuschitz ja M. Owsiany-Hornung,

kuultuaan julkisasiamiehen 3.5.2012 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14.6.1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 118/97 (EYVL 1997, L 28, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 18.12.2006 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1992/2006 (EUVL L 392, s. 1; jäljempänä asetus N:o 1408/71), 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa kantajana on Format Urządzenia i Montaże Przemysłowe sp. z o.o. -niminen yhtiö (jäljempänä Format) yhden sen työntekijöistä, Wiesław Kitan, osallistuessa asian käsittelyyn ja vastaajana Zakład Ubezpieczeń Społecznych (sosiaaliturvalaitos, jäljempänä ZUS) ja joka koskee Kitaan sovellettavan lainsäädännön määrittämistä asetuksen N:o 1408/71 nojalla.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Asetuksen N:o 1408/71 johdanto-osan kuudennen perustelukappaleen mukaan yhteensovittamissäännöillä on taattava Euroopan yhteisön alueella liikkuville työntekijöille ja heidän oikeudenomistajilleen ja jälkeenjääneilleen saavutettujen ja saavutettavien oikeuksien ja etujen säilyminen.

4 Kyseisen asetuksen seitsemännen perustelukappaleen mukaan nämä tavoitteet on saavutettava erityisesti laskemalla yhteen kaikki kaudet, jotka otetaan huomioon eri kansallisissa lainsäädännöissä, kun on kyse oikeuden saamisesta etuuksiin ja tämän oikeuden säilyttämisestä.

5 Kyseisen asetuksen kahdeksannesta perustelukappaleesta ilmenee, että asetuksessa pyritään saattamaan asianomaiset yhden jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmän alaisuuteen, jotta vältettäisiin tapaukseen soveltuvien kansallisten lainsäädäntöjen päällekkäisyys ja tästä aiheutuvat ongelmat.

6 Asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan h alakohdassa säädetään, että asetuksessa ”asumisella” tarkoitetaan vakinaista oleskelua.

7 Kyseisen asetuksen II osastossa, jonka otsikko on ”Sovellettava lainsäädäntö”, olevassa 13 artiklassa, jonka otsikko on ”Yleiset säännöt”, säädetään seuraavaa:

”1. Jollei 14 c tai 14 f artiklasta muuta johdu, henkilöt, joihin tätä asetusta sovelletaan, ovat vain yhden jäsenvaltion lainsäädännön alaisia. Tämä lainsäädäntö määrätään tämän osaston säännösten mukaisesti.

2. Jollei 14–17 artiklasta muuta johdu:

a) jäsenvaltion alueella työskentelevä henkilö on tämän valtion lainsäädännön alainen, vaikka hän asuu toisen jäsenvaltion alueella ja vaikka hänen työnantajanaan toimivan yrityksen tai yksityisen henkilön kotipaikka on toisen jäsenvaltion alueella;

– –

f) henkilö, johon jäsenvaltion lainsäädäntöä lakataan soveltamasta ilman, että toisen jäsenvaltion lainsäädäntö tulee sovellettavaksi häneen jonkin tämän kohdan edellä olevassa alakohdassa säädetyn säännön mukaisesti taikka jonkin artikloissa 14–17 säädetyn poikkeuksen tai erityissäännöksen perusteella, kuuluu sen jäsenvaltion lainsäädännön piiriin, jonka alueella hän asuu, yksinomaan tämän lainsäädännön määräysten mukaisesti.”

8 Tässä samassa osastossa olevassa asetuksen N:o 1408/71 14 artiklassa, jonka otsikko on ”Palkatussa työssä olevia muita henkilöitä kuin merimiehiä koskevat erityissäännöt”, säädetään seuraavaa:

”Edellä 13 artiklan 2 kohdan a alakohdassa olevaa sääntöä sovelletaan ottaen huomioon seuraavat poikkeukset ja olot:

1) a) Jäsenvaltion alueella toimivan yrityksen palveluksessa tavallisesti työskentelevään henkilöön, jonka tämä yritys lähettää toisen jäsenvaltion alueelle suorittamaan siellä työtä tämän yrityksen palveluksessa, sovelletaan edelleen ensiksi mainitun jäsenvaltion lainsäädäntöä edellyttäen, että tämän työskentelyn arvioitu kesto ei ole enempää kuin 12 kuukautta ja että häntä ei lähetetä korvaamaan toista työntekijää, jonka komennus on päättynyt.

– –

2) Kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevään henkilöön sovelletaan seuraavalla tavalla määrättyä lainsäädäntöä:

a) Matkustavan tai lentävän henkilökunnan jäsen yrityksessä, joka toisen lukuun tai omaan lukuunsa harjoittaa kansainvälistä liikennettä kuljettaen matkustajia tai tavaraa rautateitse, maanteitse, lentoteitse tai sisävesitse ja jolla on kotipaikka jäsenvaltion alueella, on viimeksi mainitun valtion lainsäädännön alainen – –

b) Muu kuin a alakohdassa tarkoitettu henkilö on

i) sen jäsenvaltion lainsäädännön alainen, jonka alueella hän asuu, jos hän harjoittaa toimintaansa osittain tällä alueella tai jos hän työskentelee useille yrityksille tai useille työnantajille, joiden kotipaikat ovat eri jäsenvaltioiden alueella; tai

ii) sen jäsenvaltion lainsäädännön alainen, jonka alueella hänet työllistävän yrityksen tai henkilön kotipaikka sijaitsee, jos hän ei asu minkään sellaisen jäsenvaltion alueella, jossa hän harjoittaa toimintaansa.”

9 Asetuksen N:o 1408/71 johdanto-osan seitsemännessä perustelukappaleessa mainitusta yhteenlaskemisesta säädetään erityisesti 10 a artiklan 2 kohdassa sekä 18, 38, 45, 64 ja 72 artiklassa

10 Asetuksen (ETY) N:o 1408/71 täytäntöönpanomenettelystä 21.3.1972 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 574/72, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 118/97 (EYVL 1997, L 28, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 19.3.2007 annetulla komission asetuksella (EY) N:o 311/2007 (EUVL L 82, s. 6), 12 a artiklan 2 ja 4 kohdan mukaan asetuksessa N:o 1408/71 tarkoitetun toimivaltaisen jäsenvaltion viranomaisen on annettava henkilölle, joka viimeksi mainitun asetuksen 14 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetulla tavalla tavallisesti on palkattu työntekijä kahden tai useamman jäsenvaltion alueella, todistus siitä, että hän on mainitun toimivaltaisen valtion lainsäädännön alainen.

11 Kyseinen todistus, jonka mallista säädetään neuvoston asetusten (ETY) N:o 1408/71 ja (ETY) N:o 574/72 soveltamiseksi tarvittavista mallilomakkeista (E 001, E 101, E 102, E 103, E 104, E 106, E 107, E 108, E 109, E 112, E 115, E 116, E 117, E 118, E 120, E 121, E 123, E 124, E 125, E 126 ja E 127) 17.3.2005 tehdyssä Euroopan yhteisöjen siirtotyöläisten sosiaaliturvan hallintotoimikunnan päätöksessä N:o 202, tunnetaan yleisesti nimellä E 101 -lomake tai E 101 -todistus.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

12 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että Format, jonka kotipaikka on Varsovassa (Puola), toimii rakennusalalla aliurakoitsijana tietyissä jäsenvaltioissa. Vuonna 2008 se toimi samanaikaisesti 15–18 rakennustyömaalla viidessä tai kuudessa jäsenvaltiossa. Format toimi työllistämällä Puolassa palvelukseen otettuja työntekijöitä kiinnittääkseen heidät yrityksen tarpeiden ja suoritettavien töiden mukaan eri jäsenvaltioissa suoritettaviin rakennusurakoihin.

13 Työntekijä, joka piti kiinnittää toiselle rakennustyömaalle, sai määräyksen matkustaa. Jos rakennussopimus oli päättynyt eikä kyseiselle työntekijälle ollut työtä, tämä palasi Puolaan ja sai palkatonta lomaa tai työsopimus päätettiin. Lähtökohtaisesti työntekijän täytyi työskennellä Euroopan unioniin kuuluvassa maassa.

14 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toteamusten mukaan asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan h alakohdan määritelmän mukainen Kitan asuinpaikka on pääasiassa kyseessä olevina ajanjaksoina ollut Puola.

15 Kita työskenteli Formatin palveluksessa täysipäiväisesti kolmeen otteeseen määräaikaisten työsopimusten perusteella.

16 Ensimmäinen sopimus tehtiin ajalle 17.7.2006–31.1.2007, ja sitä jatkettiin 22.12.2007 asti. Kyseinen sopimus päätettiin kuitenkin 30.11.2006. Siinä ilmoitettiin työn suorituspaikaksi ”yritykset ja rakennustyömaat Puolassa ja Euroopan unionin alueella (Irlanti, Ranska, Iso-Britannia, Saksa, Suomi) työnantajan määräysten mukaisesti”. Kita työskenteli kyseisen sopimuksen perusteella ainoastaan Ranskassa. ZUS antoi asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan perusteella E 101 -todistuksen, jolla vahvistettiin ajanjaksolla 17.7.2006–22.12.2007 sovellettava lainsäädäntö. Koska sopimus päätettiin 30.11.2006, kyseistä todistusta korjattiin siten, että se koski ajanjaksoa 17.7.–30.11.2006.

17 Toinen työsopimus tehtiin ajalle 4.1.2007–21.12.2008. Työskentelypaikka määriteltiin samalla tavalla kuin ensimmäisessä sopimuksessa. Kita työskenteli toisen sopimuksen nojalla Ranskassa. ZUS antoi hänelle samojen määräysten mukaisesti kuin ensimmäistä sopimusta varten E 101 -todistuksen ajanjaksolle 4.1.2007–21.12.2008. Kita oli ollut 22.8.2007–31.12.2007 työkyvytön sairauden vuoksi, ja kyseinen sopimus päättyi 5.4.2008. ZUS muutti siksi E 101 -todistusta siten, että se koski ajanjaksoa 4.1.–22.8.2007.

18 ZUS kieltäytyi Puolan lainsäädännön sekä asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan perusteella 23.7.2008 tekemällään, Formatille ja Kitalle osoitetulla päätöksellä antamasta sovellettavasta lainsäädännöstä E 101 -todistusta, jolla vahvistetaan, että Kita kuului 1.1.2008–21.12.2008 ja 1.1.2009–31.12.2009 Puolan sosiaaliturvajärjestelmään. Kyseisen päätöksen mukaan Kita ei ole ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” vaan työnantajan tilanteen perusteella lähetetty työntekijä.

19 Kolmas työsopimus tehtiin 24.7.2008 eli riidanalaisen päätöksen tekemisen jälkeen ajalle 30.7.2008–31.12.2012, ja työskentelypaikaksi ilmoitettiin sama kuin kahdessa aikaisemmassakin sopimuksessa. Sopimukseen 24.7.2008 tehdyllä lisäyksellä kuitenkin täsmennettiin, että työskentelypaikka on Olkiluodon ydinvoimala Suomessa. Suomessa työskentelyn jälkeen Kitalle myönnettiin 1.11.2008 lähtien palkatonta lomaa 30.9.2009 asti. Työsopimus päättyi 16.3.2009 osapuolten sopimuksella.

20 Sąd Okręgowy – Sąd Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie (alueellinen tuomioistuin – Varsovan alueen sosiaaliturva-asioita käsittelevä tuomioistuin) hylkäsi Formatin riidanalaisesta päätöksestä nostaman kanteen 12.2.2009 antamallaan tuomiolla sillä perusteella, etteivät asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun lähetetyn työntekijän edellytykset täyttyneet, koska Format ei harjoita pääasiallisesti toimintaa siinä valtiossa, jossa sen kotipaikka on. Kyseinen tuomioistuin katsoi lisäksi, ettei Kita ole kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö vaan että hän on työskennellyt useamman tai jopa yli kymmenen kuukauden ajan pysyvästi ainoastaan yhden jäsenvaltion alueella (ensin Ranskassa ja sitten Suomessa), minkä vuoksi hänen tilanteeseensa sovelletaan yleistä yhteensovittamissääntöä eli sitä, että sovellettava lainsäädäntö on määritettävä työn suorittamispaikan periaatteen mukaan.

21 Format ja Kita valittivat 12.2.2009 annetusta tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.

22 Format väittää, että järjestelmästä, jonka mukaisesti sen työntekijät työskentelevät, säädetään asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohdassa, jossa ei edellytetä samanaikaista työskentelyä kahden tai useamman jäsenvaltion alueella, eikä siinä mainita mitään viitekausia tai sitä, miten usein työntekijät vaihtavat paikkakuntaa tai ylittävät rajan.

23 Kita on samaa mieltä Formatin kanssa ja väittää valituksessaan, että hänen tilanteeseensa on sovellettava asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohtaa, koska hän on työsuhteessaan Formatiin jo ”työskennellyt tavallisesti kahden tai useamman jäsenvaltion alueella”, nimittäin sellaisten sopimusten perusteella, jotka oli tehty kuuden valtion aluetta varten, vaikka työtä oli toistaiseksi tehty ainoastaan kahden jäsenvaltion (Ranskan ja Suomen) alueella. Kita toteaa lisäksi, että jos hän siirtyisi rakennustyömaalle Puolaan, häneen sovellettaisiin myös mainitun asetuksen 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohtaa.

24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, ettei asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdassa käytetty ilmaisu ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” ole yksiselitteinen.

25 Tässä tilanteessa Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Tarkoittaako se seikka, että [asetuksen N:o 1408/71] 14 artiklan 2 kohdan henkilöllinen soveltamisala koskee ’kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevää henkilöä’ – jonka osalta tämän säännöksen b alakohdassa täsmennetään, että kyseessä on muu kuin a alakohdassa tarkoitettu henkilö – sellaisen työntekijän tapauksessa, joka työsuhteen perusteella on yhden työnantajan palveluksessa

a) että häntä pidetään tällaisena henkilönä silloin, kun hän työn luonteen vuoksi työskentelee (samanaikaisesti), myös suhteellisen lyhyitä ajanjaksoja, eri jäsenvaltioissa ja näin ollen tässä yhteydessä ylittää usein jäsenvaltioiden välisen rajan

ja myös

b) että häntä pidetään tällaisena henkilönä myös silloin, kun hänellä on yhden työsuhteen puitteissa velvollisuus työskennellä jatkuvasti (tavallisesti) useissa jäsenvaltioissa, muun muassa siinä jäsenvaltiossa, jonka alueella hän asuu, tai useissa muissa jäsenvaltiossa kuin asuinjäsenvaltiossaan

joko riippumatta niiden peräkkäisten ajanjaksojen pituudesta, joiden aikana hän työskentelee yksittäisissä jäsenvaltioissa, ja niiden välissä olevien keskeytysten pituudesta tai ajallisin rajoituksin?

2) Jos edellä olevaan b [alakohtaan] vastataan myöntävästi, voidaanko asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohtaa soveltaa sellaisessa tilanteessa, jossa työntekijän ja yhden työnantajan välillä olevaan työsuhteeseen perustuvien velvoitteiden nojalla työ on suoritettava jatkuvasti useammassa jäsenvaltiossa ja jossa velvoitteiden suorittamiseen sisältyy työskentely siinä jäsenvaltiossa, jossa työntekijä asuu, silloinkin, kun tällainen tilanne – työskentely asuinjäsenvaltiossa – näyttää olevan pois suljettu työsopimuksen tekoaikaan, ja jos tähän vastataan kieltävästi, voidaanko siinä tapauksessa soveltaa asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohtaa?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Tutkittavaksi ottaminen

26 Belgian hallituksen mukaan pääasiassa on kyseessä palkattu työntekijä, joka peräkkäisten työsopimusten perusteella on työskennellyt yhdessä ainoassa jäsenvaltiossa eli Ranskassa ja sitten Suomessa. Jos ennakkoratkaisukysymysten esittämiseen johtanut väite hyväksyttäisiin, päädyttäisiin siihen, ettei asetuksessa N:o 1408/71 tarkoitettua lähetettyä työntekijää enää erotettaisi samassa asetuksessa tarkoitetusta kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevästä työntekijästä. Jos jälkikäteen katsottaisiin, että työntekijä, joka on työnantajan useaan kertaan lähettämä, on tosiasiassa työskennellyt ”vuorottelevasti” useammassa valtiossa, tämä saattaisi aiheuttaa oikeudellisen epävarmuuden sekä kyseisille työntekijöille ja työnantajille että toimivaltaisille laitoksille, joiden on ratkaistava nämä tilanteet. Belgian hallitus vaatii, että esitetyt kysymykset on jätettävä tutkimatta.

27 Nämä Belgian hallituksen päätelmät eivät koske tosiasiassa ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottamista vaan sen asiakysymystä. Näin ollen ennakkoratkaisupyyntöä ei pidä jättää tutkimatta.

Asiakysymys

28 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kahdella kysymyksellään, joita on tarkasteltava yhdessä, lähtökohtaisesti sitä, onko asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että pääasian kaltaisissa olosuhteissa henkilö, joka peräkkäisten työsopimusten perusteella, joissa työskentelypaikaksi täsmennetään useamman jäsenvaltion alue, tosiasiassa työskentelee kunkin sopimuksen voimassaoloaikana vain yhden ainoan valtion alueella kerrallaan, voi kuulua mainitussa säännöksessä tarkoitetun ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevän henkilön” käsitteen piiriin, ja jos vastaus tähän kysymykseen on myönteinen, sovelletaanko tällaisen henkilön tilanteeseen kyseisen artiklan 2 kohdan b alakohdan i vai ii alakohtaa.

29 Tästä on muistutettava, että asetuksen N:o 1408/71 II osaston säännökset, joihin kyseisen 14 artiklan 2 kohta kuuluu, muodostavat vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan täydellisen ja yhtenäisen lainvalintasäännösten järjestelmän, jonka tarkoituksena on saattaa unionin alueella liikkuva työntekijä pelkästään yhden jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmän alaiseksi, jotta voitaisiin välttää sovellettavien kansallisten lainsäädäntöjen päällekkäisyydet ja tästä aiheutuvat hankaluudet (ks.

vastaavasti mm. asia 276/81, Kuijpers, tuomio 23.9.1982, Kok., s. 3027, 10 kohta; asia C-202/97, FTS, tuomio 10.2.2000, Kok., s. I-883, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja asia C-404/98, Plum, tuomio 9.11.2000, Kok., s. I-9379, 18 kohta).

30 Asetuksen N:o 1408/71 13 artiklan 2 kohdan a alakohdassa vahvistetaan tätä varten periaate, jonka mukaan työntekijään sovelletaan sosiaaliturva-alalla sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jossa hän työskentelee (ks. asia 101/83, Brusse, tuomio 17.5.1984, Kok. s. 2223, 15 kohta).

31 Tämä periaate on kuitenkin muotoiltu varauksella ”jollei [asetuksen N:o 1408/71] 14–17 artiklasta muuta johdu”. Tietyissä erityistilanteissa kyseisen asetuksen 13 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetun yleissäännön yksiviivainen soveltaminen saattaa sen sijaan, että vältettäisiin sekä työtekijälle että työnantajalle ja sosiaaliturvalaitoksille aiheutuvat hallinnolliset hankaluudet, johtaa päinvastoin niiden luomiseen; niiden vaikutuksesta saatetaan estää mainitun asetuksen soveltamisalaan kuuluvia henkilöitä käyttämästä oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen (ks. vastaavasti em. asia Brusse, tuomion 16 kohta). Tällaisia tilanteita varten on erityisesti asetuksen N:o 1408/71 14 artiklassa säädetty erityissäännöt.

32 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin olettaa, ettei asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 1 kohdan a alakohtaa, joka koskee työntekijöiden tilapäistä lähettämistä, voida soveltaa Kitan tilanteeseen, ilmeisesti siksi, ettei hänen työnantajanaan oleva Format-yhtiö tavallisesti harjoita merkittävää toimintaa Puolassa eli siinä jäsenvaltiossa, johon se on sijoittautunut, kuten kyseisen säännöksen oikea soveltaminen edellyttäisi (ks. vastaavasti asia 35/70, Manpower, tuomio 17.12.1970, Kok., s. 1251, 16 kohta ja em. asia Plum, tuomion 23 ja 45 kohta). Tätä oletusta ei ole kiistetty unionin tuomioistuimessa.

33 Kuten mainittu tuomioistuin lähtökohtaisesti toteaa ja kuten asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan a alakohdasta ilmenee, henkilö, joka työskentelee tavanomaisesti jokseenkin samanaikaisesti useamman kuin yhden jäsenvaltion alueella, voi kuulua 14 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevän henkilön käsitteen soveltamisalaan (ks. analogisesti asia C-425/93, Calle Granzshop Andresen, tuomio 16.2.1995, Kok., s. I-269, 15 kohta).

34 Ei kuitenkaan ole kiistetty sitä, ettei tällainen tilanne vastaa tosiseikoiltaan pääasiassa kyseessä olevaa tilannetta edellä tämän tuomion 16, 17 ja 19 kohdassa mainittujen sopimusten sanamuodosta huolimatta.

35 Näin ollen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, tarkoittaako asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan käsite ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” niiden työntekijöiden lisäksi, jotka työskentelevät rinnakkain useamman kuin yhden jäsenvaltion alueella, niitä, joilla ainakin työsopimuksensa sanamuodon perusteella on velvollisuus työskennellä useammassa jäsenvaltiossa ilman, että tätä työtä olisi tehtävä useammassa jäsenvaltiossa samalla kertaa tai liki samanaikaisesti.

36 Tässä asiayhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, ettei asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdassa säädetä mahdollisia peräkkäisiä työskentelyjaksoja useamman kuin yhden valtion alueella koskevista ajallisista rajoista.

37 Euroopan komissio katsoo tästä, että kyseisen asetuksen 14 artiklan 1 kohdan a alakohdan valossa on mahdollista katsoa ylärajaksi 12 kuukauden ajanjakso. Sitä vastoin ZUS sekä Saksan hallitus väittävät lähtökohtaisesti, että peräkkäiset työskentelykaudet voivat kuulua mainitun asetuksen 14 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan vain, jos mikään niistä ei ole ollut yhtä kuukautta pidempi. Puolan hallitus katsoo puolestaan, että koska arviointiperusteita ei ole vahvistettu asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan kuuluvien tapausten erottamiseksi niistä, joihin on sovellettava kyseisen asetuksen 13 artiklan 2 kohdan a alakohtaa, käsitteen ”kahden tai

useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” laaja tulkinta on mahdotonta kyseisen asetuksen soveltamiseksi käytännössä. Formatin mukaan silloin, kun on vaikeaa määrittää kyseessä olevaa työskentelypaikkaa, on joka tapauksessa annettava etusija työntekijän asuinpaikan kriteerille erityisesti siksi, että vältettäisiin erilaiset hallinnolliset hankaluudet, jotka johtuvat sosiaaliturvajärjestelmän jatkuvista muutoksista.

38 Hyödyllisen vastauksen antamiseksi ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle ei kuitenkaan ole tarpeen lausua tästä.

39 Jotta henkilö kuuluisi, kuten komissio on korostanut, asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan, hänen on joka tapauksessa työskenneltävä ”tavallisesti” kahden tai useamman jäsenvaltion alueella.

40 Tästä seuraa, että jos työskentely yhden ainoan jäsenvaltion alueella muodostaa kyseisen henkilön kannalta tavallisen järjestelmän, hän ei voi kuulua mainitun 14 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan.

41 Jotta kansalliselle tuomioistuimelle voidaan näin ollen antaa hyödyllinen vastaus, pääasiassa on otettava huomioon erot, joita esiintyy yhtäältä pääasiassa kyseessä olevien työsopimusten ja niissä määrättyjen työn suorituspaikkojen – joiden perusteella Format haki E 101 -todistusta – ja toisaalta sen välillä, miten velvoitteet tosiasiallisesti pantiin täytäntöön kyseisten sopimusten perusteella.

42 Tästä on muistutettava, että E 101 -todistuksen antavalla laitoksella on velvollisuus arvioida sovellettavan sosiaaliturvalainsäädännön määrittämistä koskevien sääntöjen soveltamisen kannalta merkityksellisiä seikkoja oikein ja siten taata kyseisessä todistuksessa olevien mainintojen paikkansapitävyys (ks. vastaavasti em. asia FTS, tuomion 51 kohta ja asia C-178/97, Banks ym., tuomio 30.3.2000, Kok., s. I-2005, 38 kohta).

43 Koska E 101 -todistus annetaan yleensä ennen siinä tarkoitetun ajanjakson alkua tai sen alussa, edellä mainittuja tosiseikkoja arvioidaan useimmiten kyseisenä hetkenä kyseessä olevan työntekijän ennakoidun työtilanteen perusteella. Siksi sopimusasiakirjoista ilmenevällä työn luonteen kuvauksella on käytännössä erityinen merkitys tässä arvioinnissa.

44 Tältä kannalta on otettava huomioon erityisesti palkkatyön luonne, sellaisena kuin se on määritelty sopimusasiakirjoissa, sen arvioimiseksi, onko ennakoitavissa olevissa töissä kyse useamman jäsenvaltion alueelle muuten kuin satunnaisesti jakautuvasta palkkatyöstä, kunhan näiden asiakirjojen sanamuoto kuitenkin vastaa kyseisiä ennakoitavissa olevia töitä E 101 -todistuksen pyytämishetkellä tai mahdollisesti ennen tätä pyyntöä tai sen jälkeen suoritettua tosiasiallista työskentelyä.

45 Arvioidessaan tosiseikkoja, joiden perusteella voidaan määrittää sovellettava sosiaaliturvalainsäädäntö E 101 -todistuksen antamista varten, todistuksen antava laitos voi tarvittaessa ottaa työsopimuksen sanamuodon lisäksi huomioon esimerkiksi sen, miten kyseisen työnantajan ja työntekijän välillä tehtyjä vastaavanlaisia sopimuksia on aiemmin pantu täytäntöön käytännössä, sopimuksen tekemiseen liittyvät olosuhteet tai yleisemmin yrityksen harjoittaman toiminnan ominaispiirteet ja sen harjoittamistavat siltä osin kuin tällaiset seikat voivat selventää kyseessä olevan työn todellista luonnetta.

46 Jos muista merkityksellisistä tekijöistä kuin työsopimuksesta kuitenkin ilmenee, että työntekijän tilanne eroaa tosiasiassa hänen työsopimuksessaan kuvaillusta tilanteesta, edellä tämän tuomion 42 kohdassa mainittu velvollisuus soveltaa asetusta N:o 1408/71 asianmukaisesti tarkoittaa, että toimivaltaisen laitoksen on sopimuksen sanamuodosta huolimatta tehtävä päätelmänsä työntekijän todellisen tilanteen perusteella ja mahdollisesti kieltäydyttävä antamasta E 101 -todistusta.

47 Oikeuskäytännöstä ilmenee lisäksi, että E 101 -todistuksen jo antaneen laitoksen on kuitenkin tarkasteltava uudelleen sitä, oliko todistuksen antaminen perusteltua ja tarpeen vaatiessa peruutettava todistus, jos sen jäsenvaltion, jossa palkattu työntekijä työskentelee, toimivaltainen laitos esittää

epäilyksiä kyseisen todistuksen perustana olevien seikkojen paikkansapitävyydestä ja/tai asetuksen N:o 1408/71 II osaston vaatimusten noudattamisesta (ks. analogisesti asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 1 kohdasta em. asia FTS, tuomion 56 kohta ja em. asia Banks ym., tuomion 43 kohta).

48 Edellä tämän tuomion 16 ja 17 kohdassa mainituissa pääasiassa kyseessä olevissa sopimuksissa työn suorituspaikaksi oli mainittu ”yritykset ja rakennustyömaat Puolassa ja Euroopan unionin alueella (Irlanti, Ranska, Iso-Britannia, Saksa, Suomi) työnantajan määräysten mukaisesti”. Kuten ilmenee ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen unionin tuomioistuimelle toimittamista tiedoista, joita Format ja ZUS eivät kiistä, Kita työskenteli näiden sopimusten perusteella pysyvästi useamman kuukauden tai yli kymmenen kuukauden ajan yhden ainoan jäsenvaltion alueella eli Ranskassa. Formatin ja Kitan tekemän seuraavan määräaikaisen työsopimuksen perusteella Kita työskenteli ainoastaan Suomen alueella. Asiakirja-aineistosta ilmenee, että kunkin kolmen sopimuksen yhteydessä Kita sai työn päätyttyä palkattoman loman ja että kyseinen sopimus päätettiin sitten ennenaikaisesti yhteisellä sopimuksella.

49 Kun otetaan huomioon edellä tämän tuomion 39 ja 40 kohdassa esitetyt päätelmät, tällaisissa olosuhteissa ei voida pätevästi katsoa, että Kitan kaltaisessa tilanteessa palkattu työntekijä voisi kuulua asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun käsitteen ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” soveltamisalaan.

50 Sitä vastoin tällaisissa olosuhteissa voidaan soveltaa asetuksen N:o 1408/71 13 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaista periaatetta samoin kuin työsopimusten välissä olevina keskeytymisaikoina tämän saman säännöksen f alakohdan mukaista periaatetta.

51 Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen tehtävänä on tehdä johtopäätökset tämän tuomion 49 ja 50 kohdasta pääasian suhteen.

52 Edellä todetun perusteella ennakkoratkaisukysymyksiin on vastattava, että asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että pääasian kaltaisissa olosuhteissa henkilö, joka sellaisten peräkkäisten työsopimusten perusteella, joissa työn suorituspaikaksi täsmennetään useamman jäsenvaltion alue, työskentelee tosiasiassa kunkin sopimuksen voimassaoloaikana vain yhden ainoan valtion alueella kerrallaan, ei voi kuulua mainitussa säännöksessä tarkoitetun käsitteen ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” soveltamisalaan.

Oikeudenkäyntikulut

53 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14.6.1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 118/97, sellaisena kuin se on muutettuna 18.12.2006 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1992/2006, 14 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että pääasian kaltaisissa olosuhteissa henkilö, joka sellaisten peräkkäisten työsopimusten perusteella, joissa työn suorituspaikaksi

täsmennetään useamman jäsenvaltion alue, työskentelee tosiasiassa kunkin sopimuksen voimassaoloaikana vain yhden ainoan valtion alueella kerrallaan, ei voi kuulua mainitussa säännöksessä tarkoitetun käsitteen ”kahden tai useamman jäsenvaltion alueella tavallisesti työskentelevä henkilö” soveltamisalaan.

Allekirjoitukset